

SLOVÁCI VE VÁLCE V JUGOSLÁVII 1991–1995

PAVEL ZONA

Abstract

The article Slovaks in the War in Yugoslavia 1991–1995 is a logical continuation of the previously published essay Czechs in the Home War – Slavonia 1991–1995. It was created as a result of the long-term work of the author, who has long been dealing with the issue of Czechs and Slovaks living in the territory of the former Yugoslavia. The article focuses mainly on the impact of the war on the Slovak minority living for several hundred years in the area of Eastern Slavonia and Srem, the direct involvement of Slovaks in military operations. Furthermore, the impact of the war on the post-war members of the Slovak minority in the area. In this environment, the interests of the two dominant nations of Croats and Serbs have long clashed, and the Slovaks are a minority in this environment completely dependent on the will of the dominant nation. When collecting materials, the author mainly used knowledge and interviews with the local population collected during study trips to Eastern Slavonia and Vojvodina. Furthermore, previously published works and articles. The article is one of the products of scientific research within the University of Defense.

Keywords

Slovaks, war, Eastern Slavonia, UNPROFOR, UNTAES

ÚVOD

Zapojení slovenského obyvatelstva do války v Jugoslávii v letech 1991–1995¹ a dopad tohoto konfliktu na jeho život a postavení je v některých ohledech totožný se situací české menšiny ve Slavonii v tomto období. Má však svá specifika, která jsou dána místem, kde našli své nové domovy kolonisté z Horních Uher

¹ Jako rok ukončení války je v textu uveden rok 1995. Slovenská menšina ve Východní Slavonii však žila v oblasti, která se dostala do plné správy Chorvatska až v roce 1999. Autor v celém textu respektuje oficiální dataci konfliktu.

(Srem, Báčka). Dále sousedy, kde postupně převládli Srbové, a průběhem jejich kolonizace zmíněné oblasti. Do osudů Slováků žijících ve Východní Slavonii zasáhla nejen válka jako taková, ale i zásadní změna národnostního složení obyvatelstva po jejím skončení, kdy získali Chorvaté výraznou dominanci. Cílem článku je zdokumentovat a analyzovat vliv válečného konfliktu na Balkáně v letech 1991–1995 na slovenskou menšinu, která v oblasti po staletí žije. Článek logicky navazuje na již publikovanou stat' *Češi v „Domovinské válce“ v Slavonii 1991–1995*² a je výsledkem dlouhodobého výzkumu vlivu válek na Čechy a Slováky žijící na Balkáně nebo na něm v rámci vojenských operací UNPROFOR a UNTAES působících. Obě statě jsou součástí rozsáhlé studie věnující se této problematice komplexně.

SLOVÁCI VE VÝCHODNÍ SLAVONII A SREMU

Počátek slovenského osidlování Slavonie a Vojvodiny je možné zachytit již na konci prvního tisíciletí. Podle slovenských historiků je první zmínkou o Slovácích v oblasti Panonie již dokument tzv. Regensburská listina krále Ludvíka Němce z roku 860, v níž se mluví o Slovenské marce (v originále SLOUGENZIMARCHAM).³

Slovenské kořeny lze dohledat u obyvatel Východní Slavonie a Sremu již v patnáctém století, kdy Iloku a jeho okolí vládl Mikuláš Ilocký. Po něm nastoupil jeho syn Vavrinec III. Ilocký, který byl dokonce v letech 1511–1513 bělehradským bánem. Posledním slovenským vládcem Iloku byl Jan Zápolský do roku 1526.⁴

Počet slovenského obyvatelstva ve Východní Slavonii v Báčce a Sremu postupně narůstal s měnícími se mocenskými poměry na Balkáně. Moc Osmanské říše postupně upadala a uvolněné území bylo osídlováno příslušníky národů z jiných částí Rakouské říše. V případě zmíněného území a s přihlédnutím na historické tradice šlo o obyvatelstvo slovenské národnosti. První katolické slovenské rodiny se přistěhovaly v polovině 18. století. V matrice z let 1792–1795 existují záznamy o slovenských vojácích, kteří střežili hranice s Turky.⁵ Souběžně se slovenskými katolíky do země přišli i Slováci evangelického a řeckokatolického vyznání. V zemi hledali nové možnosti obživy a zároveň i možnost svobodně vyznávat svou víru. Například jen v roce 1745 přišlo do Báčského Petrovce 2 000 Slováků. Osídlení slovenským obyvatelstvem je ve Východní Slavonii a Vojvodině nerovnoměrné. V Bačce, která je

² ZONA, P.: *Češi v „Domovinské válce“ v Slavonii 1991–1995*. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd 33, 2019, č. 1, s. 63–73.

³ ĎURICA, M. S.: *Dějiny Slovenska a Slováků*. Bratislava 1996, s. 36.

⁴ SUDECKÝ, R.: *Slováci v Srijeme*. Bratislava, Ilok 2014, s. 39–43.

⁵ Tamtéž, s. 63.

součástí Vojvodiny, je osídlení slovenskou menšinou kompaktní s centrem v Bačském Petrovci. V Banátu je situace podobná. Slováci jsou koncentrováni v jižní a střední části s centry v Kovačici, Padině a Andráči. Osídlení Sremu je roztroušené a rozdělené mezi chorvatskou a srbskou část Sremu.⁶

Po rozpadu Rakousko-Uherska a vzniku Jugoslávského království byl Ilok centrem Slováků v široké oblasti. Působily zde banky, rozvíjela se spolková činnost. Fungoval zde katolický, pravoslavný i luteránský kostel či modlitebna. Podle sčítání lidí v Chorvatsku žilo v roce 1931 41 000 Čechů, 13 000 Slováků a dále početná menšina Rusů a Poláků,⁷ ale i další početné menšiny například Němci, Židé a především Srbové.

V období druhé světové války došlo 6. dubna 1941 k napadení a následné okupaci Jugoslávie. Na okupovaném území vznikl Nezávislý chorvatský stát. Cílem jeho vůdců v čele s Ante Paveličem bylo vytvořit etnický jednotný stát. To však znamenalo zlikvidovat, vyhnat nebo přinutit ke konverzi na katolické náboženství téměř milion Srbů, kteří v jeho hranicích žili. K likvidaci nepohodlných osob byl zbudován koncentrační tábor Jasenovac. Počet obětí tohoto tábora se odhaduje na 100 000 až 700 000 lidí. To přivedlo mnoho odpůrců nacismu a chorvatského státu do odboje. Především v roce 1944 došlo k radikálnímu nárůstu počtu partyzánů zapojených do odboje. Slováky sdružoval Novosadský partyzánský oddíl a od listopadu 1944 XIV. Vojvodinská úderná slovenská brigáda, ve které bylo začleněno více jak 2 000 bojovníků. Mnozí Slováci bojovali v řadách jiných útvarů a svazků Jugoslávské osvobozené armády.⁸

Po druhé světové válce došlo ke změnám hranic mezi Srbskem a Chorvatskem. Srem byl rozdělený, Vukovar a Baranovo připadlo Chorvatské lidové republice, Ilok a Šid měly připadnout Srbsku. To vyvolalo nespokojenost chorvatského obyvatelstva Iloku. V roce 1946 bylo vyhlášeno referendum a na základě jeho výsledků byl Ilok připojen k Chorvatsku. Stal se tak nejvýchodnějším městem Východní Slavonie a zbytek Sremu byl připojen k Srbsku.⁹

Češi a Slováci v Chorvatsku a Vojvodině spolu udržovali četné kontakty po celou dobu jejich života na Balkáně. Novou etapu spolupráce měl otevřít sjezd zástupců obou národů konaný ve dnech 4. a 5. srpna 1945 v Daruvaru. V rezoluci, kterou sjezd přijal, se odrážela hrdost nad společnou porážkou německého nacismu a pochopení se situací Československa, které se potýkalo s úbytkem obyvatelstva. Rezoluce vybídla příslušníky obou národů k návratu do staré vlasti. Mezi lety 1945 a 1948 odešlo z Jugoslávie asi 5 000 příslušníků obou národů, přičemž většinou se jednalo

⁶ ČÁP P.: *Slováci ve Vojvodině* (Bakalářská práce). Plzeň, ZU, 2005, s. 22.

⁷ Tamtéž, s. 70–72.

⁸ ZONA, P.: *Češi a Slováci v bývalé Jugoslávii a jejich zapojení do bojů ve II. světové válce a obnovy poválečného Československa*. Praha 2018, s. 55.

⁹ SUDECKÝ, R.: c. d., s. 85.

o Čechy. Slováků, kteří se ze zemí bývalé Jugoslávie po válce vrátili, bylo asi 2 000, přičemž se velká část z nich usídlila na jižním Slovensku.¹⁰

Podle sčítání lidu z roku 1948 žilo v Jugoslávii 83 626 Slováků a 39 015 Čechů. Většina Slováků žila ve Vojvodině, pouze asi 10 000 jich žilo v Chorvatsku. Před představiteli obou menšin stál hlavní úkol – obnova menšinového života a s tím spojené znovuotevření škol.¹¹ Při obnově školství a hlavně při doplnění učebních fondů v prvních poválečných letech pomáhalo Československo. České a slovenské učebnice však nebyly příliš vhodné. Proto se používaly překlady učebních pomůcek ze srbštiny (chorvatštiny, srbochorvatštiny). Významnou pomocí pro rozvoj slovenského jazyka bylo zřízení katedry slovenského jazyka a literatury na univerzitě v Novém Sadu v roce 1968. Nejdůležitějším zdrojem informací o životě obou národnostních menšin byly časopisy. Slováci vydávali *Hlas ľudu*, který přinášel aktuální politické, kulturní a hospodářské informace, případně zprávy z Československa. V Daruvaru vycházel a vychází časopis *Jednota*, který je deklarován jako společný týdeník české a slovenské menšiny v Chorvatsku. Počet slovenských dopisovatelů časem postupně klesal. Tím také výrazně klesala i vzájemná informovanost a soudržnost obou menšin.¹²

Situace v poválečné Jugoslávii byla výrazně ovlivněna prezidentem Titem a jeho snahou spravovat stát bez zásadního vlivu Sovětského svazu ale i západních mocností. Model „nezúčastněnosti“ byl poměrně úspěšný a vedl i k růstu ekonomiky a životní úrovni obyvatel. Díky přerozdělování zdrojů se mu dařilo výrazně omezovat nacionalistické projevy především mezi srbským a chorvatským obyvatelstvem. Ekonomicky však byl stav trvale neudržitelný. Počátek osmdesátých let byl ve znamení narůstajících ekonomických problémů Jugoslávie. Stoupající nezaměstnanost byla spojena s vlnou sociálních nepokojů a stávek. Zahraniční dluh Jugoslávie dosáhl trojnásobku hrubého domácího produktu. K jeho splácení využívala vláda krátkodobých úvěrů. Došlo k devalvací měny. Jugoslávie se dostávala do situace, kdy bylo složité hledat nové zdroje financí. Klesala průmyslová výroba. U představitelů Slovinska a do značné míry i Chorvatska začal postupně nabývat převahu názor, že dosavadní společný (jugoslávský) model nemá perspektivu a nelze jej reformovat.¹³

Rozpad východního bloku předznamenal i rozpad Jugoslávie. Postupně se z původní Jugoslávie oddělilo Slovinsko, následně Chorvatsko i další bývalé svazové republiky. Do významných funkcí se v jednotlivých republikách dostávali extrém-

¹⁰ ZONA, P.: *Češi a Slováci*, s. 81.

¹¹ KOCIAN, J. – KRÁLOVÁ, K. – PIKAL, K. a kol.: *Národnostní menšiny v socialistické Jugoslávii*. Sokolov 2015, s. 39.

¹² Tamtéž, s. 40–42.

¹³ ŠESTÁK, M. a kol.: *Dějiny Jihoslovanských zemí*. Praha 2001, s. 559.

misticky zaměření lidé. V případě Chorvatska šlo mimo jiné o řadu emigrantů, kteří se hlásili k ustašovskému chorvatskému státu. I prezident Franjo Tuđman používal na veřejnosti pozdrav ustašovců: „*Pro patria*“, což byl latinský překlad ustašovského pozdravu „*Za dom*“.¹⁴ Tato gesta a kroky, které je doprovázely, logicky narážely na sílící odpor u nechorvatského obyvatelstva. Vrcholem radikalizace chorvatského národního hnutí bylo vytvoření ozbrojených skupin, zaměřených mimo jiné na nechorvatské obyvatelstvo.

Na vrcholné pozice politické reprezentace na srbské i chorvatské straně se dostali lidé, kteří zastávali radikální nacionalistické názory. Mnozí chorvatští vůdci, včetně pozdějšího prezidenta Stjepana Mesiče, hodlali navázat na hodnoty spojené s existencí nezávislého chorvatského státu v době II. světové války nebo s nimi sympatizovali. V Srbsku volili lidé protikomunistickou opozici, kterou tvořily Srbská radikální strana založená Vojislavem Sešeljem a Srbské hnutí odporu Vuka Draškoviče. Především Sešelj byl militantně založený nacionalista, který založil Srbskou dobrovolnickou gardu. Prosazoval vysídlení Slováků a Maďarů ze Srbska. Známý je jeho výrok, že: „*Maďarům by přibalil na cestu jeden krajíc chleba a Slovákům dva s tím, že Slováci mají delší cestu domů.*“¹⁵

VÁLKA VE VÝCHODNÍ SLAVONII

Srbsko bylo historicky dominantním slovanským státem na Balkáně. Po dobu několika staletí jeho obyvatelé bojovali především s Osmany a posléze s Rakouskem o svou svobodu a nezávislost. A tak již dávno před rokem 1918 – tedy před vznikem Jugoslávie, byli Srbové přesvědčeni, že mohou být bezpečni pouze ve velkém srbském státě, který bude zahrnovat srbské obyvatelstvo všech částí Balkánu. Také početnost srbského národa jej předurčovala k vedoucí úloze v rámci všech jihoslovanských etnik.¹⁶ První přímý střet Srbů a Chorvatů o dominanci v rámci jugoslávského prostoru přinesla II. světová válka, kdy řídicí roli přebralo ustašovské Chorvatsko jako satelit Německa. Po vyhlášení Federativní lidové republiky Jugoslávie prezidentem Titem bylo deklarováno, že se jedná o stát složený ze šesti republik. Jugoslávie díky své zahraniční politice dosáhla jisté hospodářské prosperity, která však byla podmíněna podporou rozvinutějších částí – Chorvatska, Slovinska a Vojvodiny těm, které na tom ekonomicky byly hůře. To vedlo sice k potlačované, ale stále rostoucí nespokojenosti právě vyspělejších republik

¹⁴ SUDECKÝ, R.: c. d., s. 92.

¹⁵ Tamtéž, s. 95.

¹⁶ NIGEL, T. – MIKULAN, K.: *Válka v Jugoslávii: Slovinsko a Chorvatsko 1991–1995*. Praha 2006, s. 4.

a autonomních oblastí. Ústava z roku 1974 přenesla řadu kompetencí včetně policie a částečně i obrany na republiky a autonomní oblasti. To lze brát jako pomyslný bod obratu od jednotného, stabilního státu v útvar, kdy národnostní zájmy hrají hlavní roli. V roce 1989 byl do čela Srbska zvolen Slobodan Milošević. Chorvaté si zvolili nacionalistu Franjo Tudjmana a Slovinci bývalého liberálního komunistu Milana Kučana. Cesta k rozkolu se otevřela.¹⁷

Vůdce srbských komunistů Slobodan Milošević se snažil udržet Jugoslávii jako celek, jenže bohatší republiky – Chorvatsko a Slovinsko – už nechtěly přispívat na méně rozvinuté oblasti. V Chorvatsku a ve Slovinsku se konaly na jaře 1990 volby. V Chorvatsku zvítězili nacionalisté, vedení Franje Tudjmanem. Ve Slovinsku stanul v čele státu velmi opatrný realista Milan Kučan, který původně nesouhlasil ani s referendem o osamostatnění Slovinska. Později však jeho výsledky plně respektoval a Slovinsko k samostatnosti dovedl. Chorvatsko mělo být podle nové ústavy definováno na národnostním základě a ne jako společný stát Chorvatů, Srbů a dalších menšin.

Jugoslávská armáda podřízená srbskému vedení se pokusila zabránit odtržení Slovinska a Chorvatska. Zatímco boje ve Slovinsku trvaly jen krátce a skončily po deseti dnech příměřím, konflikt v Chorvatsku přerost na regulérní válku.¹⁸ Ve Slavonii začaly boje eskalovat v srpnu 1991. Regulérní bitva byla svedena o Vukovar, který padl do srbských rukou 18. listopadu, následovala národnostní čistka a odsun části obyvatelstva do táborů Ovčara a Sremské Mitrovice.

Konflikty mezi srbským a chorvatským obyvatelstvem postupně eskalovaly a odehrávaly se prakticky na celém území Chorvatska, kde byla usídlena srbská většina, nebo podstatná menšina. Celkem se to týkalo asi 30 % území celého státu.

Do „slovenského“ Iloku přišli chorvatští gardisté ze Záhřebu. K nim se přidali místní dobrovolníci. O připravenosti gardistů bránit chorvatské území svědčí i vzpomínky jednoho z nich Radko Dragoviče. Ten například uvádí, že při nástupu šlo o skupinu asi 110 bojovníků, kteří měli k dispozici tři samopaly Thompson (zbraň z II. světové války) a několik brokovnic. Někteří gardisté měli vlastní pistole a před odjezdem dostali 20 protitankových raketometů. Několik gardistů uteklo těsně před odjezdem do Iloku.¹⁹

Zajímavý je i způsob etnického dělení obyvatelstva v oblastech osídlených Srby a Chorvaty. Každý, kdo nebyl katolík, byl pro Chorvaty Srb. Pro Srby byli všichni, kteří se nehlásili k pravoslaví, Chorvaté. Toto dělení bylo velmi traumatizující pro Slováky, kteří byli převážně evangelíci. Toto dělení znamenalo velmi tvrdý úder

¹⁷ Tamtéž, s. 5–6.

¹⁸ ŠVAMBERK A.: *Válka v Chorvatsku*. Novinky CZ. 2010. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/tag/valka-v-chorvatsku-66749> (cit. 23. 8. 2022).

¹⁹ Ze vzpomínek Radka Dragoviče citovaných v SUDECKÝ, R.: c. d., s. 95–96.

vedený proti hodnotám, na kterých byla Sjedinčená federativní republika Jugoslávie po II. světové válce postavena. Radko Sudecký uvedl, že on sám pochází z národnostně velmi pestré rodiny, která do počátku devadesátých let nepocítovala žádné problémy spojené s jejich původem. V době vypuknutí války mu bylo 14 let a navštěvoval základní školu v Iloku. Vzpomínal na konec školního roku 1990/91, kdy došlo k bitce mezi žáky školy rozdělených podle toho, koho volili jejich rodiče. Pro evangelíka, jehož otec byl Slovák a matka Makedonka, to byla situace, ve které se nedokázal orientovat, natož se přiklonit k nějaké ze stran. Čekalo jej období dlouhého hledání vlastní identity.²⁰ Mapa Východní Slavonie je na obr. 1.

Obr. 1. Mapa Východní Slavonie, Baranje, a Západního Sremu.²¹

²⁰ Rozhovor s panem Vladko Miksadem ze dne 2. 11. 2019 za přítomnosti zetě Miksada v Iloku.

²¹ Převzato z: Východní Slavonie, Baranja a Západní Srem. Wikipedie. Otevřená encyklopedie. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%BDchodn%C3%AD_Slavonie,_Baranja_a_Z%C3%A1padn%C3%AD_Srem (cit. 23. 8. 2022).

Vojenská situace ve Východní Slavonii se postupně stále více vyhrocovala. Ilok, jako pohraniční město spojené s mostem přes Dunaj se Srbskem, se stal strategickým bodem pro obě znesvářené strany. Dne 7. května jugoslávská armáda obsadila most přes Dunaj vedena snahou znemožnit Chorvatům most zničit. Následovalo období šarvátek spojených právě s držením strategického mostu. Do bojů v okolí Iloku se postupně zapojovaly stále větší síly jugoslávské armády. Dne 6. června bylo město ostřelováno letadlem a 27. června došlo k masivnímu útoku letectva, dělostřelectva a bojových lodí na Dunaji na cíle ve městě. Byly zasaženy kasárna gardistů, ale i františkánský klášter, mnoho obytných domů včetně slovenské části Iloku. Následně byl Ilok 19. srpna zcela odříznut od zbytku Chorvatska. Postupně byly obsazovány i další obce v okolí. Jejich dobývání bylo spojeno v mnoha případech s krutostí a terorem vůči nesrbskému obyvatelstvu. Na násilnostech vůči obyvatelstvu se podíleli příslušníci armády, polovojenské srbské oddíly, místní srbské obyvatelstvo, ale i někteří místní Chorvaté.²² Obyvatelé z okolních obcí hledali útočiště právě v Iloku, jehož situace se stále zhoršovala. To plně korespondovalo s celkovou vojenskou situací ve Východní Slavonii.

VOJENSKÁ SITUACE VE VÝCHODNÍ SLAVONII V ROCE 1991

Východní Slavonie se skládá z devíti okresů. Sedm z nich se nacházelo pod chorvatskou kontrolou, dva – Beli Monastir a Vukovar ležely v Srbské autonomní oblasti (SAO). Šlo o region, který umožňoval nasazení těžké techniky. Oblast spadala „pod chorvatskou I. operativní zónu. Jejím 19-ti brigádám velel brigádní generál Karl Gorišek. Síly Jugoslávské národní armády (*Jugoslovenska narodna armia, JNA*) představovaly tři posádky 17. (tuzlanského) sboru v Osieku, Djakovu a Vinkobcích. Kromě nich museli Chorvaté čelit také brigádám krajinské teritoriální obrany (TO) a krajinské policii v okresech Beli Monastir a Vukovar. Jednotky 12. (novosadského) sboru JNA posílené o 252. obrněnou brigádu 24. sboru byly rozmístěny podél Dunaje ve Vojvodině a severním Srbsku a jednotky 17. a 14. (lublaňského) sboru se nacházely za řekou Sávou v Bosně a Hercegovině. Podle strategie JNA měly 12. a 17. sbor sevřít chorvatské ozbrojené síly do kleští a setkat se s 5. (banjaluckým) sborem, který jim vyšel vstříc ze Západní Slavonie. Chorvaté měli v úmyslu bránit Vukovar a Osiek a udržet kontrolu nad východoslavonským úsekem dálnice Záhřeb Bělehrad a podrávské hlavní silnice.“²³ Boje na východě Slavonie začaly 3. července nástupem 12. sboru JNA v Baranji, který pokračoval směrem na jih. 252. obrněná brigáda zaútočila na Vinkovci. Chorvatské síly odpověděly tím, že jednotky Sboru národní

²² SUDECKÝ, R.: c. d., s. 98–99.

²³ NIGEL, T. – MIKULAN, K.: c. d., s. 46.

Srbským jednotkám obléhajícím Vukovar velel generálmajor Života Panič. Rozhodl se dobýt město za každou cenu. Obránci mimo jiné využívali k obraně i tři práškovací letadla z Osieku, která bombardovala srbské pozice. Boje trvaly až do uzavření příměří 3. ledna 1992. Město bylo nazýváno „chorvatským Stalingradem“.²⁷ Obléhání trvalo 87 dní. Bojovalo se dům od domu a ztráty na obou stranách se počítají v tisících padlých. Dodnes jsou stopy války patrné nejen na Národním hřbitově ve Vukovaru, ale i ve městě samém. Jako memento bojů byl zachován zničený vodojem uprostřed Vukovaru.

Z oblasti Východní Slavonie včetně zničeného Vukovaru odešlo 80 000 uprchlíků. Došlo k praktické destrukci společenských, národnostních a v mnoha případech především smíšených rodin i rodinných vazeb. Od ledna 1992 střežilo hranici mezi Chorvatskem a Republikou Srbská Krajina (RSK) 1 600 vojáků UN. Vzájemné šarvátky však byly na denním pořádku. Situace se změnila v srpnu 1995, kdy byla dobyta RSK. Výjimkou byla Východní Slavonie. Podle smlouvy uzavřené v americkém Daytonu byla ustavena UN Transition Authority in Eastern Slavonia (UNTAES) s úkolem po uplynutí dvouletého přechodného období začlenit Východní Slavonii mírovou cestou do Chorvatska.²⁸

Přechodné období bylo velmi složité a byly v něm postupně plněny dílčí kroky spojené s obnovou chorvatské správy nad oblastí. Ještě v roce 1996 zde působilo 12 000 vojáků Armády Republiky Srbská Krajina (ARSK) včetně polovojenských skupin jako byl Arkan a jeho tygři, Škorpioni a Skákající hadi. ARSK byla rozpuštěna až v květnu 1996. Část ozbrojenců odešla do Srbska. Následoval zpětný výkup zbraní, přechod na platby chorvatskou kunou, obnova funkce pošty a další kroky. Přístup k srbské menšině ze strany chorvatské správy byl však v mnohém diskriminační. To vyvolalo novou vlnu odchodu srbského obyvatelstva do Srbska a především do Vojvodiny, kde hledali možnost vzdělání a uplatnění především mladí.²⁹

²⁷ NIGEL, T. – MIKULAN K.: c. d., s. 47.

²⁸ Hospodářské noviny, *Východní Slavonie*. 7. 11. 1997. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-936501-vychodni-slavonie> (cit. 23. 8. 2022).

²⁹ Tamtéž.

ILOK A OKOLÍ

S postupem Jugoslávské lidové armády (Jugoslovenska narodna armija – JNA)³⁰ ve Východní Slavonii byly postupně obsazovány i obce v okolí Iloku. Při tom bylo nesrbské obyvatelstvo terorizováno. Podle Radka Sudeckého se bití, mučení a vražd civilního obyvatelstva účastnili vojáci JNA, polovojenské oddíly Četniků ze Srbska s podporou místního srbského obyvatelstva, ale i některými Chorvaty, kteří si zřejmě vyrovnávali vlastní „účty“.³¹

Situace ve městě začínala být neudržitelná. Poslední pokus jak odvrátit obsazení Iloku srbskými silami, byl pochod více jak 2 000 ilockých žen, které se vypravily jednat k mostu přes Dunaj s plukovníkem JNA Petrem Grahovcem o míru. Odpověď byla jednoznačná: „*Mír zavládne až když gardisté a obyvatelstvo složí zbraně*“.³²

12. října 1991, po několikadenním jednání s představiteli JNA, rozhodla multi-etnická rada města, že se k situaci a dalšímu postupu musí vyjádřit obyvatelstvo v referendu. Výsledkem bylo, že 71 % zúčastněného obyvatelstva se vyjádřilo proti odevzdání zbraní a stejně velký počet byl pro odchod do vyhnanství.³³ Obklíčení Iloku však bylo úplné a ozbrojený boj by mohl znamenat masakr místních, ale i těch, kteří hledali v Iloku útočiště. Vzdát se nepřipadalo v úvahu. Obyvatelé tedy žádali odchod pod dohledem evropských pozorovatelů a Červeného kříže. Evropskou misi zastupoval při jednání v Šidu Hugh Cummingham a Peter Kaipr.

14. března byla podepsána „*Dohoda o podmínkách vyhnanství obyvatel Iloku a okolních obcí*“³⁴ Smlouva je velice stručná a obsahuje:

- Všichni obyvatelé Iloku a okolí se mohou se svými rodinami vystěhovat;
- před odchodem musí odevzdat zbraně;
- chorvatské ozbrojené síly odstraní všechny miny a zátarasy;
- příslušníci JNA s chorvatskou policií a evropskými pozorovateli provedou prohlídku opuštěných objektů;

³⁰ To byl oficiální název armády, která v této části války již zastupovala pouze Srbsko a jeho zájmy. Podle některých zdrojů autoři používají tento název nebo zjednodušeně Srbské jednotky nebo síly. Do nich je však nutno zahrnout i různé polovojenské oddíly, které nebyly integrální složkou JNA.

³¹ SUDECKÝ, R.: c. d., s. 99.

³² Tamtéž.

³³ Podle dostupných zdrojů nelze dohledat etnické složení lidí, kteří se hlasování zúčastnili a jak velké procento se v referendu vyjadřovalo. Tato čísla jistě ovlivňují výsledky podobných silně emočních akcí.

³⁴ MIKSAD, V. – ČERNÍ, R. – JANGL, Š.: *Slovenský národní dom v Iloku 1952–1997–2014*. Ilok 2014, s. 90.

- JNA se zavazuje zabezpečit majetek těch obyvatel, kteří se rozhodnou zůstat;
- bezpečnost konvojů zajistí JNA a chorvatská policie z Iloku;
- evakuovat se mohou i ti příslušníci gard, kteří nespáchali žádný trestný čin, v opačném případě odejít nemohou.³⁵

Jak napovídá výťah z dohody, mnoho otázek zůstalo otevřených. Tou nejdůležitější byla časová osa evakuace, kterou dohoda zcela pominula. Část obyvatelstva Šarengradu a Babské se pokusila odejít ze svých domovů bez naplnění podmínek evakuace. Narazily však na síly JNA a odchod jim byl znemožněn.^{36, 37} Lepší geografickou orientaci v prostoru umožňuje mapa na obr. 3.

Obr. 3. Mapa Iloku a okolí s Vukovarem.³⁸

³⁵ Tamtéž, s. 90–91.

³⁶ SUDECKÝ, R.: c. d., s. 102.

³⁷ Obyvatelé obou obcí byli zahrnuti do dohody a byli jejím znění také vázáni. Jedná se o obce, které se nachází asi 5 km západně od Iloku.

³⁸ Převzato z: Weather-forecast.com. Pronóstico del Tiempo para Ilok. Dostupné z: <https://es.weather-forecast.com/locations/Ilok/forecasts/latest> (cit. 22. 8. 2022).

17. října obdrželi obyvatelé Iloku ultimátum, ve kterém byli vyzváni ke složení zbraní a opuštění města s tím, že pokud se tak nestane, bude Ilok srovnán ze země. Chorvatští obyvatelé města a okolí a část příslušníků národnostních menšin naložili svůj majetek do automobilů, na vlečky traktorů, na motorky i jiné dopravní prostředky a sestavili kolonu. V ní bylo asi 8 000 lidí z Iloku, ale i míst, které opustili v průběhu bojů. Uprchlíci byli kontrolováni na kontrolních stanovištích.³⁹ Na nich probíhala i selekce, při níž byli někteří obyvatelé Iloku vyčleněni a následně odesláni do táborů. Většina uprchlíků však prošla přes vojvodinské hranice a dostala se na dohodnuté místo předání pod kontrolu chorvatské vlády na dálničním hraničním přechodu Lipovac. Postupně byli ubytovávaní v hotelech, uvolněných srbských domech prakticky na celém území Chorvatska. Všichni bojeschopní muži byli téměř okamžitě odvedeni a nasazeni do bojů jako příslušníci Vinkovské brigády. Bojovali však i v jiných jednotkách chorvatských ozbrojených sil.⁴⁰

Po odchodu většiny obyvatel Iloku vstoupila do města srbská armáda. Hledala zbraně a ukryté vojáky. Podařilo se odminovat několik budov, které byly chorvatskými silami připravené k destrukci. Ve městě zůstali Srbové, část Slováků a někteří Chorvaté. V tomto případě šlo především o starší obyvatele, kteří neměli pro opuštění domovů důvod. Ve městě byl vydán zákaz nočního vycházení a obyvatelé dostali od vojenské správy města speciální propustky. Postupně se do města stěhovali srbsí uprchlíci z chorvatských oblastí zachvácených válkou. Příliv Srbů eskaloval v období, které bezprostředně následovalo po operaci Bouře, která vedla k obnově svrchovanosti Chorvatska nad většinou území bývalé Republiky Srbská Krajina v létě 1995. Na konci války tak žilo v Iloku 9 138 Srbů, 1 130 Slováků, 325 Chorvatů a 92 příslušníků jiných národností.⁴¹

S rostoucím počtem srbského obyvatelstva Iloku gradovalo i napětí a množily se národnostní konflikty. Představitelé slovenské menšiny byli vyslýcháni, mnohdy i bití, bylo jim vyhrožováno vystěhováním. Mnozí byli propouštěni z práce, pokud pracovali tak pouze za minimální mzdy. Spolková činnost nebyla povolena. V této chvíli se ukázala důležitá role Matice slovenské. Ta se obracela s žádostmi o pomoc pro Slováky v Iloku na všechny strany. Touto cestou se podařilo zajistit pro slovenské obyvatelstvo předání humanitární pomoci, kterou zajistila Matica slovenská z Báčského Petrovce.⁴² Dovezl ji 11. ledna 1992 osobně československý velvyslanec v Bělehradě František Lipka. V delegaci byli dále konzul Eugen Šuhajda, poradce prezidenta Havla Alexandr Vondra, zástupce ministra zahraničí Jozef Dravecký. Matici zastupovali pánové Spevák, Ďurčianský, Haník a další.⁴³

³⁹ MIKSAD, V. – ČERNÍ, R. – JANGL, Š.: c. d., s. 91.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ SUDECKÝ, R.: c. d., s. 104.

⁴² Báčský Petrovec je centrem Slováků ve Vojvodině.

⁴³ SUDECKÝ, R.: c. d., s. 104.

Obyvatelstvo Iloku, které neopustilo město, bylo zpočátku využíváno k výstavbě opevnění v okolí. Mnohem horší situace však nastala po vyhlášení mobilizace. Z Iloku byly vypraveny tři autobusy záložníků, kteří byli nasazeni na frontu.⁴⁴ Situace slovenského a chorvatského obyvatelstva se neustále zhoršovala. Příliv srbských uprchlíků z Chorvatska sílil a bylo pro ně nutné zajistit ubytování. V této souvislosti bylo rozhodnuto o vystěhování Slováků z města, které mělo proběhnout 27. března 1992. Do shromaždiště Slováků v Národním domě se dostavil i konzul Šuhajda s pozorovateli Evropské unie (EU), kterým se nakonec podařilo vystěhování zrušit. Na žádost obyvatel byli v Iloku přítomni pozorovatelé EU až do příchodů jednotek United Nations Protection Force (UNPROFOR).⁴⁵

Velkou nadějí obyvatel bývalé Jugoslávie se stala mírová ochranná mise UNPROFOR, která byla zřízena rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 721 ze dne 27. listopadu 1991. Na ni zareagovala i vláda České a Slovenské Federativní Republiky tím, že přijala usnesení č. 27 ze dne 16. ledna 1992, kterým rozhodla o účasti československé armády v mírové misi. Prapor tří rot v celkovém počtu 500 byl vytvořen z dobrovolníků aktivních a záložních vojáků. Federální shromáždění této země schválilo nasazení praporu 11. března 1992, čtyři dny poté, co pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku vstoupil v platnost mandát OSN pro misi UNPROFOR.⁴⁶

Do Iloku přišly první jednotky Organizace spojených národů (OSN) v červnu 1992. „*Jejich velitelé byli Slováci⁴⁷, tak je do Slovenského domu přijel přivítat velvyslanec František Lipka.*“^{48,49} Od příchodu jednotek pod vlajkou (OSN) si obyvatelstvo Východní Slavonie slibovalo skutečně hodně. Situace však nebyla tak jednoduchá. Pokud se vojáci ubytovali přímo v domech obyvatel Iloku, měli „domácí“ zajištěn pravidelný příjem z nájmu a především bezpečnost. Působení mírových sil však mělo i svoje stinné stránky. Někteří z vojáků zneužívali své postavení a pravomoci. Rozvinul se obchod s drogami a prostituce, černý obchod a korupce.⁵⁰

Velký význam z pohledu Slováků žijících ve Východní Slavonii měl rozpad Československa a vznik dvou samostatných subjektů. Nová Slovenská republika se snažila všemi dostupnými prostředky pomáhat svým krajanům v zahraničí.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž, s. 107.

⁴⁶ Ministerstvo obrany ČR. UNPROFOR Dostupné z: <https://www.army.cz/scripts/detail.php?id=5764> (cit. 23. 8. 2022).

⁴⁷ Toto je informace, kterou se nepodařilo dosud autorům studie doplnit a ověřit z dalších zdrojů.

⁴⁸ MIKSAD, V. – ČERNÍ, R. – JANGL, Š.: c. d., s. 94.

⁴⁹ Tato informace byla konzultována se spoluautorem publikace SLOVENGBAT plk. V.v. Štefanem Janglem. Podle jeho vyjádření mu není známo, že by Slováci byli ve velení jednotek OSN ve Východní Slavonii v tomto období (rozhovor ze dne 19. 10. 2022).

⁵⁰ MIKSAD, V. – ČERNÍ, R. – JANGL, Š.: c. d., s. 107–108.

Do Iloku tak putoval výtěžek celkem čtyř sbírek na Slovensku uspořádaných do konce války. Pomoc poskytovala i Matica Slovenská z měst a vesnic ve Vojvodině. Ta byla určena pro slovenské obyvatelstvo Iloku, postupně však byla rozdávána i Chorvatům, kteří také neměli co jíst. Takto distribuovaná pomoc nevyhovovala srbským orgánům řídícím město. Proto trvaly na distribuci humanitární pomoci prostřednictvím Červeného kříže. Jím rozdělovaná pomoc však končila v srbských rukou. V průběhu roku 1993 se životní podmínky obyvatel Východní Slavonie stále zhoršovaly. Oblast byla napojena na elektrickou distribuční síť Vojvodiny a ta jako součást Srbska byla postižena embargem, které se odrazilo na nedostatku prakticky všeho – potravin, energie, topení, a především vyústilo v hyperinflaci.⁵¹ K postupnému zlepšování životních podmínek obyvatel došlo až v roce 1994.

Rok 1995 přinesl do situace v Chorvatsku zásadní změnu. V Západní Slavonii na začátku května proběhla operace Blesk. Ta vytlačila srbské síly z okupovaných území v této oblasti. Následovala srpnová operace Bouře⁵², při které došlo k obnově svrchovanosti Chorvatska nad prakticky celou Republikou Srbská Krajina. Následoval exodus srbského obyvatelstva, plenění a drancování majetku Srbů.⁵³ Na území Chorvatska však zůstalo několik enkláv, které zůstávaly i po této operaci mimo chorvatskou jurisdikci. Z Republiky Srbská Krajina zůstala Srbská autonomní oblast, která se skládala z Východní Slavonie s Vukovarem a Ilokem, Baraňa a západní Srem.

Situace Slováků i zbylých Chorvatů v Iloku se výrazně zhoršila začátkem května 1995 v souvislosti s úspěšnou ofenzivou chorvatské armády proti Republice Srbská Krajina. Dne 5. května se v Iloku konala velká protislovenská manifestace, při níž byli zbylí Chorvaté a Slováci vyzýváni k odchodu pod pohrůzkou násilí bez ohledu na fakt, že Slováci podléhali branné povinnosti. Mnozí z nich skutečně vykonávali vojenskou službu v rámci srbských ozbrojených sil. Nikdo si netroufl ignorovat srbský povolávací rozkaz. Za jeho nesplnění hrozila smrt, nebo alespoň vystěhování. Podle autorů knihy „*Slovenský národní dom v Iloku*“ to byl jeden ze způsobů, jak se Slováků fyzicky zbavit. Později jim odebrali zbraně a vytvořili z nich pracovní brigádu, která měla za úkol budovat bunkry, kopat zákopy. Při plnění vojenských úkolů zahynulo několik příslušníků slovenské menšiny.⁵⁴ Slováci byli

⁵¹ SUDECKÝ, R.: c. d., s. 108–109.

⁵² Chorvatsky Oluja.

⁵³ MILENKOVIČOVÁ, I.: *Bouře, jež zrodila Chorvatsko. Operace Oluja vyhnala z domovů desítky tisíc Srbů*. Lidovky.cz. 2015. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/boure-jez-zrodila-chorvatsko-operace-oluja-vyhnala-z-domovu-desitky-tisic-srbu.A150805_130451_ln_zahranici_msl (cit. 23. 8. 2022).

⁵⁴ MIKSAD, V. – ČERNÍ, R. – JANGL, Š.: c. d., s. 98.

k plnění povinností v srbských ozbrojených silách nucení násilím. Neměli důvěru srbských velitelů a spolubojovníků a neustále jim hrozilo zastřelení. Někteří se vrátili domů do Iloku až v roce 1998.⁵⁵

Za zmínku stojí skutečnost, že pro české obyvatelstvo Chorvatska nebyl osud Slováků ve Východní Slavonii zcela lhostejný. Dokládá to mimo jiné i článek, který vyšel v časopise *Jednota* v rámci oslav 4. výročí založení praporu Daruvar. Píše se v něm: „*Chorvatsko ještě není celé svobodné v rámci světem uznaných hranic. Bude-li třeba i zbývajících 5% okupovaného prostoru RCH naši chlapci, tedy i příslušníci 52. samostatného praporu Daruvar, v jehož rámci se nachází i 52. domobranecký pluk*⁵⁶ osvobodí.“⁵⁷ Je zajímavé, že jde o jedinou a velmi povrchní informaci o tom, že slovenské obyvatelstvo Východní Slavonie zůstává pod správou Srbska (byť na přechodnou dobu), která se objevila v krajanském časopise.

V autonomní oblasti měla proběhnout na podzim nová chorvatská ofenziva. Pro ni byl připraven název *Tajfun*, který v nás evokuje německý plán na dobytí Moskvy v roce 1941. Při plánování této operace chorvatské vedení kalkulovalo s velkými ztrátami vlastních jednotek a s jeho realizací váhalo. Na podzim 1995 probíhala usilovná jednání pod záštitou OSN, která vedla k podepsání dohody o ustanovení přechodné srbsko-chorvatské správy těchto území.⁵⁸ K zajištění tohoto přechodného období byla rezolucí č. 1037 ustanovena mise United Nations Transitional Authority in Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium (UNTAES). Rezoluce o regionu Východní Slavonie, Baranja a Západní Srem definovala podmínky mírového začlenění tohoto regionu do Chorvatska. Dále stanovila, aby Rada bezpečnosti zřídila přechodnou správu, která by řídila region během přechodného období 12 měsíců, a aby zmocnila mezinárodní síly k udržování míru a bezpečnosti během tohoto období a k jiné pomoci při provádění dohody.

UNTAES byla zřízena 15. ledna 1996 na počáteční období 12 měsíců s vojenskou i civilní složkou. Vojenský kontingent měl čítat 5 000 osob. Měl dohlížet na demilitarizaci regionu ve spolupráci s Úřadem vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, sledovat dobrovolný a bezpečný návrat uprchlíků a vysídlených osob, svou přítomností měl přispívat k udržování míru a bezpečnosti v regionu. Civilní složka měla za úkol zřídit dočasný policejní sbor, definovat jeho strukturu a velikost, vypracovat výcvikový program a dohlížet na jeho provádění a sledovat zacházení s pachateli a vězeňský systém. Plnila úkoly související s civilní správou a fungováním veřejných

⁵⁵ Rozhovor s panem Vladko Miksadem ze dne 2. 11. 2019 za přítomnosti zetě p. Miksada v Iloku.

⁵⁶ Zde je patrné, že autorka článku se plně neorientovala ve vojenské hierarchii. Správně je, že prapor byl součástí domobraneckého pluku.

⁵⁷ SELICHEROVÁ, M.: *I Vokovar bude svobodný*. Jednota 35, 15. 9. 1995. Daruvar.

⁵⁸ SUDECKÝ, R.: c. d., s. 111.

služeb a návratem uprchlíků. Měla organizovat volby, pomáhat při jejich vedení a potvrzovat výsledky. Byla určena k pomoci při koordinaci plánů rozvoje a hospodářské obnovy regionu, ke sledování toho, zda strany dodržují své závazky v oblasti lidských práv a základních svobod. Jejím úkolem bylo také podporovat atmosféru důvěry mezi všemi místními obyvateli bez ohledu na jejich etnický původ, monitorovat a usnadňovat odminování území v rámci regionu a udržovat aktivní prvek veřejných záležitostí. UNTAES při výkonu svého mandátu plnila rovněž úkol spolupracovat s Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii.

Členské státy byly oprávněny přijmout veškerá nezbytná opatření, včetně úzké letecké podpory na obranu nebo pomoc při stažení UNTAES, pokud tyto akce byly založeny na žádosti a postupech UNTAES sdělených OSN.

Přijetím rezoluce č. 1079 (1996) dne 15. listopadu 1996 prodloužila Rada bezpečnosti mandát UNTAES o šest měsíců, tedy do 15. července 1997. Rezolucí č. 1120 (1997) ze dne 14. července 1997 Rada bezpečnosti opět prodloužila mandát UNTAES do 15. ledna 1998. Rada potvrdila plán restrukturalizace UNTAES a snížení její vojenské složky o 1 500 osob.⁵⁹ Z uvedeného dokumentu je evidentní, že původní optimistický předpoklad rychlého a poklidného přechodu okupovaných území pod chorvatskou správu byl proces mnohem složitější, ale nakonec úspěšný.

Poměrně významnou roli v rámci mise UNTAES plnili příslušníci Ozbrojených sil Slovenské republiky (OS SR). Usnesením vlády Slovenské republiky (SR) ze 14. prosince 1995 byl vysloven souhlas s přemístěním slovenského ženijního praporu do mise UNTAES.⁶⁰ Již začátek jejich působení ve Východní Slavonii je svým způsobem raritou. Ženijní prapor OS SR působil v rámci mise UNPROFOR v oblasti Lipiku, Daruvaru a Pakracu v Západní Slavonii. Vznikem UNTAES se postupně přesunul do Vukovaru a tam plnil úkoly především při odminování oblasti až do roku 1998. Plukovník Rostislav Šmehlík, který velel praporu v Lipiku, jej převedl z operace UNPROFOR do operace UNTAES a bez přerušení plnění úkolů zabezpečil jeho redislokaci do prostoru nového působení ve Východní Slavonii a tam mu dále velel.⁶¹ 1. září jej ve velení vystřídal pplk. Štefan Jangl. Stěhování probíhalo mezi 8. březnem a 20. květnem 1996. Počty praporu se postupně snižovaly z původních téměř 600 v souvislosti s postupnou redukcí vojenské složky mise.⁶²

⁵⁹ OSN. *United Nations Transitional Administration in Eastern Slavonia, Branja and Western Simium*. 1997. Dostupné z: <https://pecekeeping.un.org/en/mission/past/untaes.htm> (cit. 23. 8. 2022).

⁶⁰ Slovenský vojak. *V misi UNTAES*. Bratislava 1998, R.č. MK SR: 1753/97, s. 3.

⁶¹ UNVS, Naši vojaci v misiách ONPROFOR a UNTAES aj knižně. Dostupné z: <https://www.unveteranslovakia.sk/2018/nasi-vojaci-v-misiach-unprofor-a-untaes-aj-knizne/> (cit. 23. 8. 2022).

⁶² Slovenský vojak. *V misi UNTAES*. Bratislava 1998, R.č. MK SR: 1753/97, s. 8.

V průběhu tříleté činnosti praporu v rámci zmíněné mise byla uskutečněna jedna z nejrozsáhlejších operací v rámci odminování tohoto území a byla zabezpečena reintegrace Východní Slavonie do Chorvatské republiky.⁶³ Slovenským obyvatelům v Iloku a jeho okolí se tak dostalo velmi významné materiální, ale především morální pomoci. V době přesunu slovenského ženijního praporu do Východní Slavonie se v kraji pohybovaly zbytky srbských vojenských jednotek. Velmi obtížné bylo jejich odzbrojení a celková demilitarizace. Díky slovenským vojákům se však Slováci, příslušníci menšiny v této oblasti, mohli po pěti letech cítit v bezpečí. Symbolickým bodem obratu k lepšímu pro slovenskou menšinu byla rekonstrukce Národního domu v Iloku, která byla dokončena s výraznou pomocí Slovenské republiky a příslušníků slovenského praporu 20. srpna 1997.⁶⁴ Spolkový život menšiny tak mohl pokračovat dál. Válka a její dozvuky však zdaleka nebyly u konce. Již v noci z 3. na 4. dubna 1999 vzbudily obyvatelstvo Iloku výbuchy bomb shozených z bombardéru na most přes Dunaj.

ZÁVĚR

Oblast Východní Slavonie a Vojvodiny procházela po staletí bouřlivými střety mezi státy, národy a národnostmi, které se postupně střídaly v dominanci v oblasti. Do střetů dominantních Srbů se sousedy tvrdě zasáhla Osmanská říše, která ovládala severní Balkán od 16. do poloviny 18. století, kdy opět dominovali Srbové. V oblasti však žili vedle Slováků i menšina německá, maďarská, židovská a postupně přicházelo i chorvatské obyvatelstvo. Po první světové válce byli vyhnáni Maďaři. V koncentračních táborech zahynula většina židovského obyvatelstva. Po druhé světové válce odešli Němci a po válce z let 1991–1995 většina srbského obyvatelstva. S trochou nadsázky lze říci, že jedinými „stálými“ obyvateli Východní Slavonie jsou Slováci. Jejich postavení však bylo vždy dáno postojem národa, který v oblasti aktuálně dominoval.

Je s podivem, že si Slováci ve Východní Slavonii dokázali uchovat svou identitu, jazyk, kulturu a spolkový život. Možné to bylo díky podpoře slovenské menšiny v sousední Vojvodině, podpoře z bývalého Československa a v současnosti Slovenské republiky, ale především díky nezlomnosti slovenského obyvatelstva oblasti. Na pomoci menšině v rámci operace UNTAES se velmi významně podíleli příslušníci slovenského ženijního praporu, který v oblasti po celou dobu existence mise

⁶³ OSN. *United Nations Transitional Administration in Eastern Slavonia, Branja and Western Simium*. 1997. Dostupné z: <https://pecekeeping.un.org/en/mission/past/untaes.htm> (cit. 23. 8. 2022).

⁶⁴ SUDECKÝ, R.: c. d., s. 115–116.

působil. Slovenský prapor působil ve Slavonii od roku 1993 až do roku 1998. Do konce roku 1995 byl dislokován v Lipiku v Západní Slavonii – tedy v oblasti, do které spadá i Pakrac a Daruvar, místa s výraznou menšinou českou. A právě činnost této jednotky ve prospěch místního (především českého a slovenského) obyvatelstva stojí za podrobné zdokumentování a výzkum.

Válka z let 1991–1995 (pro oblast Iloku však v podstatě trvala až do roku 1998) se na postavení Slováků odrazila asi nejvíce a cesta k normalizaci vztahů s chorvatskou většinou není bez problémů. Navíc byla nedlouho po jejím skončení poznamenána bombardováním Srbska letectvem NATO v rámci operace Spojenecká síla (Operation Allied Force). Ta byla vedena i na oblasti obydlené slovenskou menšinou ve Vojvodině, která má silné vazby na Slováky ve Slavonii. Pro Slováky na Balkáně tak válka skončila až v roce 1999.

PRAMENY A LITERATURA

ČÁP, P.: *Slováci ve Vojvodině* (Bakalářská práce). Plzeň, ZU, 2005.

ĐURICA, M. S.: *Dějiny Slovenska a Slováků*. Bratislava 1996.

Hospodářské noviny, *Východní Slavonie*. 7. 11. 1997. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-936501-vychodni-slavonie>

KOČIAN, J. – KRÁLOVÁ, K. – PIKAL, K. a kol.: *Národnostní menšiny v socialistické Jugoslávii*. Sokolov 2015.

NIGEL, T. – MIKULAN, K.: *Válka v Jugoslávii: Slovinsko a Chorvatsko 1991–1995*. Praha 2006.

Library of congress map Croatia: Eastern Slavonia, September 1991–January 1992. Dostupné z: <https://www.loc.gov/resource/g6841sm.gct00210/?sp=3>

MIKSAD, V. – ČERNÍ, R. – JANGEL, Š.: *Slovenský národní dom v Iloku 1952–1997–2014*. Ilok 2014.

Ministerstvo obrany ČR. UNPROFOR Dostupné z: <https://www.army.cz/scripts/detail.php?id=5764>

MILENKOVIČOVÁ, I.: *Bouře, jež zrodila Chorvatsko. Operace Oluja vyhnala z domovů desítky tisíc Srbů*. Lidovky.cz. 2015. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/boure-jez-zrodila-chorvatsko-operace-oluja-vyhnala-z-domovu-desitky-tisic-srbu.A150805_130451_ln_zahranici_msl

OSN. *United Nations Transitional Administration in Eastern Slavonia, Branja and Western Simium*. 1997. Dostupné z: <https://pecekeeping.un.org/en/mission/past/untaes.htm>

Rozhovor s Vladko Miksadem ze dne 2. 11. 2019.

Rozhovor s plk. v.v. Štefanem Janglem ze dne 19. 10. 2022.

SELICHEROVÁ, M.: *I Vokovar bude svobodný*. Jednota 35, 15. 9. 1995. Daruvar.

Slovenský vojak. *V misi UNTAES*. Bratislava 1998, R.č. MK SR: 1753/97.

SUDECKÝ, R.: *Slováci v Srieme*. Bratislava, Ilok 2014.

ŠESTÁK, M. a kol.: *Dějiny Jihoslovanských zemí*. Praha 2001.

ŠVAMBERK A.: *Válka v Chorvatsku*. Novinky CZ. 2010. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/tag/valka-v-chorvatsku-66749>

UNVS, Naši vojaci v misiách ONPROFOR a UNTAES aj knižně. Dostupné z: <https://www.unveteranslovakia.sk/2018/nasi-vojaci-v-misiach-unprofor-a-untaes-aj-knizne/>

Východní Slavonie, Baranja a Západní Srem. Wikipedie. Otevřená encyklopedie. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%BDchodn%C3%AD_Slavonie,_Baranja_a_Z%C3%A1padn%C3%AD_Srem

Weather-forecast.com. Pronóstico del Tiempo para Ilok. Dostupné z: <https://es.weather-forecast.com/locations/Ilok/forecasts/latest>

ZONA, P.: *Češi a Slováci v bývalé Jugoslávii a jejich zapojení do bojů ve II. světové válce a obnovy poválečného Československa*. Praha 2018.

ZONA, P.: Češi v „Domovinské válce“ v Slavonii 1991–1995. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd 33, 2019, č. 1, s. 63–73.

Ing. Pavel Zona, Ph.D.

Brno, Česká republika

e-mail: pavel.zona@seznam.cz